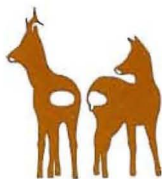

Het Reewild

MEDEDELINGENBLAD VAN DE *Vereniging „Het Reewild“*

6e jaargang nr. 1
maart 1989

Het Reewild

MEDEDELINGENBLAD VAN DE **Vereniging „Het Reewild“**

Beschermheer Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden

De Vereniging „Het Reewild“ stelt zich ten doel:

... de instandhouding en verbetering van de kwaliteit van het reewild in Nederland; het behartigen van de belangen van reewildjagers in de uitoefening van het hiervoor omschreven; een en ander in de ruimste zin des woords. Zij tracht dit doel te bereiken door: het bevorderen van een goed beheer van de reewildstand, onder andere door het geven van voorlichting en adviezen, het verzorgen van publikaties gericht op de leden, alsmede op instanties die zich op enigerlei wijze bezig houden met of raakvlakken hebben met het reewild en/of zijn biotoop. Het verlenen van service aan leden, door hen informatie te verschaffen, met name in een uit te geven periodiek, door hun wensen en verlangens jegens elkaar of jegens de hiervoor gemelde instantie over te brengen en zo mogelijk te vervullen en door het coördineren van meningen, zodat deze voor zo veel mogelijk als uniforme beleidslijn door de vereniging tot uiting kunnen worden gebracht.

BESTUUR

voorzitter:
Jhr. M. de Savornin
Lohman,
Smidswater 2A
2514 BV 's-Gravenhage,
Tel.: 070-643596/
070-689266.

secretaris:
Jhr. Mr. Th. W. R. M.
Serraris,
Groen v. Prinstererlaan 28,
3818 JP Amersfoort,
Tel.: 033-631833 (privé).

penningmeester:
J. R. Baron de Vos van
Steenwijk,
Genistalaan 35,
7313 BH Apeldoorn,
Tel.: 0555-555063.

vice-voorzitter:
G. W. Boele,
Kamperweg 18,
8181 CM Heerde,
Tel.: 05782-2193.

A. A. M. J. Consten,
Dautzenbergstraat 16,
6411 LB Heerlen,
Tel.: 045-717150.

Drs. J. F. Erdmann,
Rembrandtlaan 15,
1231 AA Loosdrecht,
Tel.: 02158-1285.

Drs. Th. J. Litjens,
Dorpsstraat 40,
4845 CG Wagenberg,
Tel.: 01693-1420
01693-1827

J. J. Meissner,
Dijk 4,
8113 VA Wijhe,
Tel.: 05702-1255

A. J. Mörzer Bruijns,
v. Petersom
Rammingweg 30,
8072 RA Nunspeet,
Tel.: 03412-57483,
03412-51874 (kant.).

Ir. J. Poutsma,
Lokveenweg 38,
9751 CK Jaaren,
Tel.: 050-347278.

II. Punt,
Weelweg 8,
4323 LR Ellemect,
Tel.: 01117-1235.

J. Schoonderbeek,
Meidoornstraat 16,
7497 MG Bentelo,
Tel.: 05472-228.

Ir. J. M. Seroo,
Achelsedijk 6,
3598 Bocholt (België),
Tel.: 09-3211448364.

administratie:
Mevr. J. E. van Herp,
Landjonker 19,
3834 CL Leusden,
Tel.: 033-942032.

administratie afschot:
Nic. G. Kerssies,
Oenenburgweg 194,
8072 GP Nunspeet,
Tel.: 03412-53521.

beheer materiaal:
A. J. Mörzer Bruijns,
v. Petersom
Rammingweg 30,
8072 RA Nunspeet,
Tel.: 03412-57483,
03412-51874 (kant.).

slijpplaatjes:
G. J. M. Koenderink,
Lhee 96,
7991 PK Dwingeloo,
Tel.: 05219-7356.

Regio's van de Vereniging "Het Reewild"

Regio Noord Nederland
voorzitter: Ir. J. Poutsma
secretaris: N. Loeröpp,
Tollhuisweg 30a,
9475 PG Midlaren,
Tel.: 05905-4133.

Regio Overijssel
voorzitter: H. Meyling,
secretaris:
J. Schoonderbeek
Meidoornstraat 16,
7497 MG Bentelo,
Tel.: 05472-228.

Regio Gelderse Achterhoek
voorzitter:
G. H. van der Peijl,
secretaresse:
Mevr. T. C. Nijman-Smit,
Harfenssesteeg 13,
7217 MD Harfsen,
Tel.: 05751-1569.

Regio Veluwe
voorzitter: G. W. Boele,
secretaris: H. Ruseler,
Houkampweg 12,
6731 AW Otterlo,
Tel.: 08382-1218.

**Regio Utrecht,
Gooi en
Vochtplangebied**
voorzitter:
Drs. J. F. Erdmann,
secretaris:
Mr. L. P. M. J. Canjels,
Adr. Piecklaan 13,
3739 LG Hollandsche
Rading, Tel.: 02157-1701

**Regio West- en Midden
Brabant**
voorzitter:
Drs. Th. J. Litjens,
secretaris:
G. W. A. M. Hamel,
Assumburgstraat 14,
4834 KP Brede,
Tel.: 076-656005.

Regio Zeeland
voorzitter: H. Punt,
secretaris:
M. W. Jeremieasse,
Kraayensteinweg 134,
4328 RD Burgh-
Haamstede,
Tel.: 01115-3359.

Regio Limburg
voorzitter:
W. van Loenen,
secretaresse:
Mevr. P. H. J. M. Adams,
Overhaelen 8,
6081 ND Haclen,
Tel.: 04759-4498.

Vereniging Reewildkring Oost Brabant

voorzitter:
H. A. v.d. Vleuten,
secretaris:
A. J. G. v. Kuijk,
De Kranssen 21,
5581 AG Waalre,
Tel.: 04904-14624.

Foto voorpagina Ir. J. Poutsma

Gironummer
penningmeester
Vereniging
„Het Reewild“: 813577

Redactiecommissie Mededelingenblad „Het Reewild“:

Ir. H. Eikelboom, eindredacteur, Nic. Beetslaan 20, 3743 HM Baarn, Tel.: 02154-17069
G. W. Boele, Kamperweg 18, 8181 CM Heerde, Tel.: 05782-2193.
P. H. Schneider, Jachtlaan 8, 4851 AM Ulvenhout, Tel.: 076-612293.

Druk en grafische vormgeving:

Drukkerij Lulof B.V.
Postbus 100 - 7600 AC Almelo
Tel. 05490-11011 - Telefax 05490-20304

Het Reewild

INHOUD

Van de voorzitter	2
Reewildbeheer gebaseerd op biologische gegevens	3
Geitenafschot/De eerste Capreologen zijn er!	8
Reeën: een karakterprobleem	9
Likstenen	10
Ballistiek: Verkanten /Schalenvergroeiing	12
Vroegrijp reewild /Mageninhoud van ree en haas	13
Vreetschade door reewild/Oostenrijkse "bok van de eeuw"	14
Mededelingen van de regio's	15

De datum om copy voor „Het Reewild" nr. 2 - 1989
in te leveren is: 15 april 1989.

Van de voorzitter

Tijdens de op zaterdag 14 mei 1988 te Vorden gehouden algemene ledenvergadering, tevens jaarvergadering, was de penningmeester van de vereniging de heer Ir. F. W. Craandijk volgens rooster aftredend. Aangezien toen nog niet in de opvolging van de heer Craandijk kon worden voorzien, heb ik aan de vergadering volmacht gevraagd om in de loop van het jaar in deze vacature te voorzien, waarbij de heer Craandijk zich bereid verklaarde tot dat moment het penningmeesterschap te blijven vervullen. De algemene ledenvergadering stemde hiermede in.

Tot mijn groot genoegen kan ik thans mededelen, dat inmiddels in deze vacature is voorzien doordat J. R. Baron de Vos van Steenwijk te Apeldoorn zich bereid verklaard heeft deze functie op zich te nemen. De overdracht van het penningmeesterschap vindt geleidelijk plaats.

Deze bestuursmutatie is voor mij ook op deze plaats aanleiding - en bepaald niet plichtmatig - onze bijzondere erkentelijkheid jegens de heer Craandijk uit te spreken voor hetgeen hij, eerst als lid van het bestuur en later in de functie van penningmeester, voor de vereniging heeft gedaan. Gaarne kom ik hier op de komende jaarvergadering op terug.

Tevens dank ik de heer De Vos van Steenwijk voor zijn bereidheid het penningmeesterschap van de vereniging op zich te nemen en kan daarbij met veel genoegen vermelden, dat hij met elan reeds volledig meedraait in het dagelijks bestuur en het landelijk bestuur van de vereniging.

Lohman

Reewildbeheer gebaseerd op biologische gegevens

Biologische informatie

Reeën en voedsel

Het ree is een diersoort dat door zijn lichaamsbouw en spijsverteringsfysiologie is aangepast aan jonge en dichte fasen van het bos en het bosrandbiotoop. In deze biotopen groeit goed verteerbaar voedsel dat bereikbaar is. Reeën hebben een kleine pens en een hoge energiebehoefte. Daarom eten ze vaak, het voedsel bevat een hoog eiwitgehalte en een laag percentage celwandbestanddelen. De kwaliteit en de kwantiteit van het voedsel ondergaan gedurende de seizoenen grote veranderingen. Tijdens de wintermaanden komt voedsel van de gewenste samenstelling niet voor. Dit heeft geleid tot de volgende overlevingsstrategie. In de zomer wordt er meer voedsel opgenomen dan noodzakelijk is voor het levensonderhoud. 's Winters ligt deze opname beneden de onderhoudsbehoefte. Naast de aanleg van vetreserves hebben reeën zich aan de wintersituatie aangepast door de energiebehoefte te minimaliseren. Dit wordt bereikt door weinig te bewegen, een groei-stilstand bij de jonge dieren en het verlagen van de stofwisseling.

Hierdoor valt de periode met het hoogste eiwit- en mineralengehalte in het voedsel samen met de periode met de hoogste fysiologische behoefte.

Reeën en ruimte.

Het voorkomen van geschikte voedselplanten en schuilplaatsen bepalen in hoge mate of reeën in een gebied kunnen leven. Het sociale gedrag van de dieren maakt uit op welke manier het terrein door de reeën wordt verdeeld. Volwassen bokken domineren alle andere reeën. Subadulte bokken zijn ondergeschikt aan residerende bokken, maar dominant over geiten en kalveren. Volwassen geiten onderwerpen zich onderling ook aan een hiërarchie.

Hooggeplaatste geiten verzekeren zich van de beste plaatsen in het gebied. Hierdoor worden niet alleen hun levenskansen, maar ook die van hun kalveren verhoogd. Reegeiten die laag in het rangordesysteem staan worden door hoger geplaatste dieren naar marginale terreingedeelten verdreven. In deze terreingedeelten zijn de levensvoorwaarden geringer waardoor de jonge dieren erg kwetsbaar worden. In terreinen met een hetrogene structuur zullen dominante reeën zich in de beste gedeelten vestigen en de lager geplaatsten naar andere, meestal slechtere, stukken verdrijven.

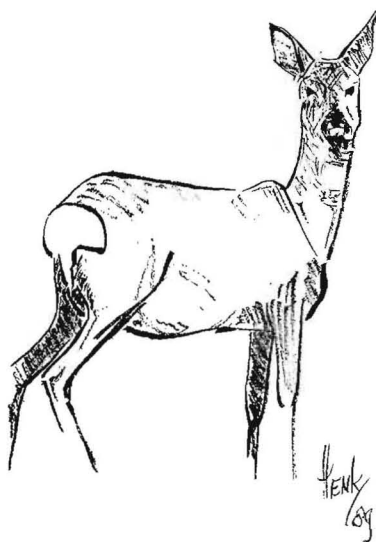
Reeën als cultuurvolgers.

Door cultuurtechnische maatregelen is het West-Europese landschap de laatste 30 jaren ingrijpend veranderd. Niet alleen is het wegennet drastisch uitgebreid, zijn door ruil- en herverkavelingen de grondwaterstanden gewijzigd, maar ook door de moderne landbouwmethoden is de voedselrijkdom veranderd. Reeën zijn cultuurvolgers, die in staat bleken van deze ingrijpende veranderingen gebruik te maken. Hun aantal is in ons land na de tweede wereldoorlog sterk toegenomen. Momenteel wordt hun aantal op 23.000 dieren geschat. Al die reeën maken aanspraak op een eigen gebied, hun voortplantingssnelheid is hoog en ze stellen hoge eisen aan hun voedselplanten.

Reeën in kleine landschapselementen.

Grote aaneengesloten natuurgebieden van enige omvang komen in Nederland weinig voor. In ons land worden wel veel verspreid liggende kleine natuurgebieden aangetroffen. De wijze waarop deze terreintjes in het landschap verspreid liggen geeft de invloed van de mens weer. Vaak zijn de kleine landschapselementen karakteristiek voor een bepaalde streek. Ze hebben niet alleen een landschappelijke, maar ook een cultuurhistorische waarde. Bovendien spelen deze kleine

landschapselementen een belangrijke functie in de natuur. Een daarvan is de habitatfunctie. Binnen deze elementen worden de bestaansvoorwaarden gevonden voor een aantal organismen. Ook de aangrenzende landbouwgronden vervullen hierbij een rol. Landschapselementen kunnen door dieren worden gebruikt als corridor of stepping-stone bij hun dispersie. Verder kunnen de landschapselementen een belangrijke rol spelen bij de uitbreiding van het gebied en bij de instandhouding van dierpopulaties met een versnipperd verspreidingspatroon. Een landschapstype met verschillende

kleine elementen biedt meer vestigingsmogelijkheden voor dieren die er een territorium op na houden.

Reewildbeheer.

Het ree moet als een component van een levensgemeenschap worden beschouwd. De levensgemeenschappen in ons land dienen te worden beheerd. Onder natuurbeheer verstaat men het handhaven van de bestaansvoorwaarden voor plant- en diersoorten en daaruit samen-gestelde levensgemeenschappen. Het gaat hierbij om een integraal natuurbeheer, dat zowel op de onderdelen als op het totaal is gericht. Het beheer van reeën vormt een onderdeel van het totale terreinbeheer. Het doel van het beheer is dat de aantallen van een diersoort in overeenstemming worden gebracht met de draagkracht van het milieu.

De draagkracht van een gebied is moeilijk vast te stellen omdat het hier gaat om een veranderde evenwichtssituatie tussen planten en herbivore dieren.

Tengevolge van de jacht vindt selectie plaats, hierdoor kunnen bepaalde eigenschappen uit een populatie verdwijnen. Meestal treedt dit negatieve effect niet op, omdat er uitwisseling bestaat van individuen van verschillende deelpopulaties. Momenteel worden reeën in ons land voornamelijk als deelpopulatie bejaagd. Om tot een

verantwoord reewildbeheer te komen is het van belang dat niet deelpopulaties maar populaties worden beheerd. Dit betekent dat er door een aantal belanghebbenden zal moeten worden samengewerkt in reewildbeheereenheden. Deze eenheden zullen uit grote oppervlakten moeten bestaan om het beheer goed tot zijn recht te laten komen. Op deze manier wordt reewildbeheer een onderdeel van een geïntegreerd natuurbeheer.

De minimale oppervlakte om een reewildbeheereenheid te laten functioneren bedraagt ± 2.000 ha. Deze afmeting is niet willekeurig gekozen, want een minimale reeënpopulatie bestaat uit ongeveer 200 dieren. Bij een gemiddelde dichtheid van 10 reeën per 100 ha leeft een populatie in zo'n 2000 ha.

In gebieden waar kleine landschapselementen overheersen zal de oppervlakte van een beheereenheid aanzienlijk groter moeten zijn. Het is mogelijk dat hier moet worden gedacht in de orde van grootte van 10.000 ha. Het afschot wordt afgestemd op de natuurlijke regulatie van de reeën. Deze regulatie vindt plaats door onderlinge concurrentie, waarbij de exemplaren die de concurrentie verliezen worden verwijderd. Het residerende deel van de populatie zal een groot gedeelte van de onvolwassen dieren uit het terrein

verdrijven. Het is vooral dit migrerende gedeelte van de populatie, ongeveer 40%, waarin het afschot plaats vindt.

Welk percentage wordt door afschot uit de populatie verwijderd?

Als men uitgaat van een systeem van wildbenutting, waarbij de nettoproductie aan dierlijke biomassa uit de populatie wordt weggenomen, blijft de populatie in evenwicht met haar omgeving.

Tijdens de winter- en voor-aarstellingen wordt er een percentage van 60% volwassen dieren en 40% onvolwassen dieren geteld. De geslachtsverhouding (G.V.) van de volwassen dieren wordt op $1 \text{ ♂} : 2 \text{ ♀}$ gesteld, de G.V. van de kalveren bedraagt $1 : 1$.

Uitgaande van een minimumpopulatie van 200 dieren betekent dit: 120 volwassen reeën en subadulte dieren (G.V. $1 : 2$) 40 ♂ en 80 ♀ en 80 kalveren (G.V. $1 : 1$) 40 ♂ en 40 ♀ .

Er wordt een derde van de populatie voor afschot vrijgegeven, hetgeen betekent dat er 66 reeën uit de populatie zullen worden verwijderd. Vooral in de beginperiode van de reewildbeheer-eenheid moet men enige voorzichtigheid in acht nemen ten aanzien van het afschot.

75% van het afschot vindt plaats in de klasse van de geitkalveren en de jaarling bokken, dit betreft 50 reeën. De G.V. is hier $1 : 1$ zo ook het afschot, 25 geitkalveren en 25 jaarling bokken.

De overige 25% van het afschot vindt plaats in de klasse van de volwassen en subadulte dieren, 16 reeën. De G.V. is hier de leidraad, er worden namelijk 6 bokken en 10 geiten geschoten.

Waar vindt het afschot in het gebied plaats?

Omdat reeën producten zijn van hun omgeving zijn, is een inventarisatie van de vegetatie en een telling van het aantal reeën een eerste vereiste.

Op deze manier krijgt men inzicht in de voedselomstandigheden, de verspreiding, het aantal dieren, de conditie en de reproductie in het gebied. Het is van groot belang dat ook tijdens de uitoefening van het beheer rekening wordt gehouden met de relatie voedsel/ree en de al dan niet aanwezige ruimte.

1. Inventarisatie van de vegetatie.

- a). de bereikbaarheid van het voedsel (groeihogte van 0-120 cm).
- b). de aanwezigheid van het voedsel gedurende de seizoenen.
- c). de celwand/celinhoud-verhouding.

Aan de hand van de voornoemde criteria (a t/m b) wordt het gebied ingedeeld in
terrein I - waardering goed
terrein II - waardering matig
terrein III - waardering slecht

De terreinen worden op een kaart ingekleurd.

Ieder jaar wordt de vegetatiekaart bijgewerkt.

2. Tellingen van reën in het gebied.

De tellingen geschieden het gehele jaar door. Op deze manier krijgt men inzicht in de :

- zomerstand (volwassen dieren)
- winter/voorjaarsstand (volwassen + jonge dieren).

Dubbeltellingen worden verwijderd. De telgegevens worden in de vegetatiekaart ingetekend.

Hierdoor krijgt men inzicht in:

- a). de geslachtverhouding
- b). de reproductie
- c). de verspreiding

3. Van dode reeën wordt het volgende bepaald:

- a). het gewicht (ontweid + kop)
- b). de conditie
- c). het aantal embryo's per geit

Vooraf de kalveren kunnen een indicatie geven over de terreingesteldheid (I t/m III).

Het afschot vindt plaats in de volgende terreinen.

In terreingedeelten met de waardering III - alle reeën.

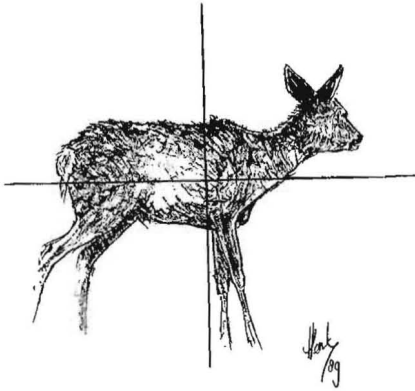
In terreingedeelten met de waardering II - kalveren + jaarlingen + enkele volwassen reeën.

In terreingedeelten met de waardering I - kalveren.

Op deze wijze wordt de fokgroep, die zich in de beste terreingedeelten bevindt en die uit vitale volwassen dieren bestaat, gespaard. Het afschot concentreert zich op dat gedeelte van de populatie dat in de marginale terreingedeelten huist. Hierdoor wordt er weinig schade aan het genetisch materiaal toegebracht.

ir. J. Poutsma.

Geitenafschot

Goed aangesproken: een vrouwelijk stuk, matig in conditie, zeer matige beharing, in

aanmerking komend voor afschot. Het kruis van de richtkijker zit precies daar, waar de meest vitale organen, hart en longen zich bevinden. Dit schot is dodelijk. Moge op dit moment uw handen volkomen rustig zijn . . . Tot en met 15 maart a.s. hebben wij reewildjagers nog de tijd, het vrouwelijk afschot te vervullen. Dringend gewenst is het toegestane aantal ook te halen, ook al kunnen het niet altijd zulke uitgesproken geiten zijn, als Henk R. voor ons tekende. Om daarmee ook zo volledig mogelijk te voldoen aan de eisen, die een goed reewildbeheer van ons vraagt.

H.E.

De eerste Capreologen zijn er!

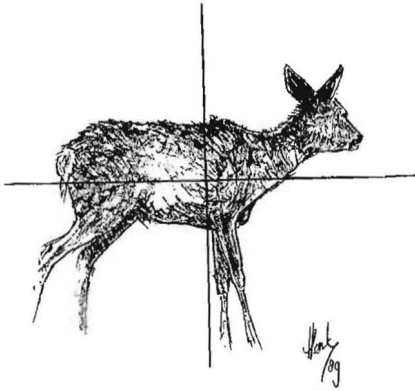
Op 14 januari van dit nieuwe jaar vond de afsluiting plaats met een heus examen van de eerste cursus reewildbeheer nieuwe stijl in het Jachtschietsportcentrum Dorhout Mees te Biddinghuizen.

Deze cursus was georganiseerd door de vereniging "Het Reewild" en stond onder leiding van de heren Boele, Meissner en Poutsma. Deze eerste cursus was gepland in de maanden september, oktober, november en december en bestond uit de o.m. volgende onderdelen:

- Het ree innerlijk, uiterlijk en verwanten.
- De beoordeling van reeën in het veld.
- Sociale structuur bij reeën.
- Ouderdomsbepaling aan de hand van gebitsslijtage en het neustussenschot.
- Populatie en regulatie.
- Draagkracht van de verschillende terreinen.
- Populatiebeheer.
- Het gewei.
- Forumavond en gastdocent.

De eerste cursus was een groot succes; een tweede start binnenkort in februari, want de eerste was ver

Geitenafschot

Goed aangesproken: een vrouwelijk stuk, matig in conditie, zeer matige beharing, in

aanmerking komend voor afschot. Het kruis van de richtkijker zit precies daar, waar de meest vitale organen, hart en longen zich bevinden. Dit schot is dodelijk. Moge op dit moment uw handen volkomen rustig zijn . . . Tot en met 15 maart a.s. hebben wij reewildjagers nog de tijd, het vrouwelijk afschot te vervullen. Dringend gewenst is het toegestane aantal ook te halen, ook al kunnen het niet altijd zulke uitgesproken geiten zijn, als Henk R. voor ons tekende. Om daarmee ook zo volledig mogelijk te voldoen aan de eisen, die een goed reewildbeheer van ons vraagt.

H.E.

De eerste Capreologen zijn er!

Op 14 januari van dit nieuwe jaar vond de afsluiting plaats met een heus examen van de eerste cursus reewildbeheer nieuwe stijl in het Jachtschietsportcentrum Dorhout Mees te Biddinghuizen.

Deze cursus was georganiseerd door de vereniging "Het Reewild" en stond onder leiding van de heren Boele, Meissner en Poutsma. Deze eerste cursus was gepland in de maanden september, oktober, november en december en bestond uit de o.m. volgende onderdelen:

- Het ree innerlijk, uiterlijk en verwanten.
- De beoordeling van reeën in het veld.
- Sociale structuur bij reeën.
- Ouderdomsbepaling aan de hand van gebitsslijtage en het neustussenschot.
- Populatie en regulatie.
- Draagkracht van de verschillende terreinen.
- Populatiebeheer.
- Het gewei.
- Forumavond en gastdocent.

De eerste cursus was een groot succes; een tweede start binnenkort in februari, want de eerste was ver

Dan blijft er een probleem rond de voortplantingscyclus te overwinnen. Een tiental maanden ligt tussen het moment van beslaan en de geboorte, die in juni plaats vindt, dat wil zeggen in een periode, die te laat is om de jonge dieren voldoende te kunnen laten profiteren van de voeding uit de weide vóór de volgende winter.

De dracht zelf evenwel duurt slechts vijf maanden (n.b.: bedoeld wordt de eigenlijke groei van de vrucht, H.E.), te beginnen in januari, na een periode die men "diapauze" noemt, gedurende welke tijd het bevruchte eitje in de baarmoeder in rust blijft. De onderzoekers van Inra willen proberen de ovulatie eerder te laten beginnen door de geiten, die in een schaapskooi worden ondergebracht, een licht/donker cyclus te laten ondergaan, die verschilt van de door de zon gebrachte nacht/licht perioden. Het is waarschijnlijk dat de toename van de lengte van de dagen vanaf eind december de procedure bij de reegeiten in gang zet.

Volgens Michel Theriez zal het nog minstens vier à vijf jaren duren voor zij precies weten hoe een en ander in elkaar zit en deze technologie naar boerenbedrijven kan worden overgebracht.

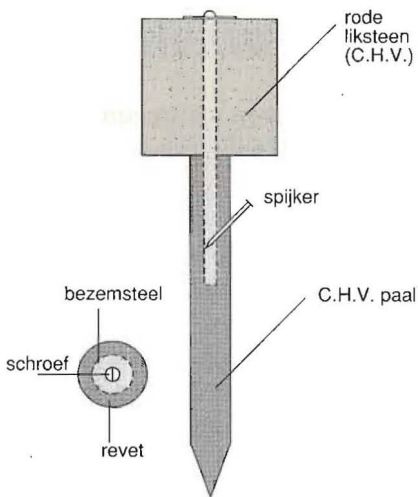
J. P. C. (vert. H.E.)

Likstenen

Je kunt momenteel geen jacht-tijdschrift openslaan of er staat wel iets in over biotoopverbetering en jachtveldverzorging.

Terecht zou ik willen zeggen, om het wild in onze huidige natuur, die we met z'n allen al héél aardig verpest hebben met monocultures, mest, ontwatering, zure regen, landbouwvergiften, plat gemaaide slootkanten etc., hier en daar waar mogelijk de helpende hand te bieden.

Als we daarbij ook, om nog even op dit stramien door te gaan, het Nederlandse publiek in bos en veld en langs de weg en op 't water nog eens zover zouden kunnen krijgen

Nodig: grondboor, hamer, schroevendraaier

dat het al zijn dagelijkse afval zou deponeren op de daarvoor bestemde plaatsen, dan waren we al een héél stuk op de goede weg. Het is louter een kwestie van een mentaliteitsverandering. Terug naar hen, die reewild in hun terrein hebben. Deze raden wij aan om naast alle biotoopverbeterende voorzieningen ook eens te denken aan het uitleggen van likstenen. Het is een vrij eenvoudige zaak en 't kost géén vermogen.

In de zoutlikstenen bevindt zich o.m. natrium, dat bijzonder ten goede komt in de periode tijdens de haarwisseling en het op gang komen van de melkproductie bij het moederdier. Het verdient aanbeveling het verstrekken van likstenen uitsluitend te doen plaatsvinden in de periode april/mei tot september/oktober. Uit buitenlands onderzoek is n.l.

gebleken, dat indien likstenen gedurende het gehele jaar worden aangeboden met name in de winterperiode de dieren dan juist een te veel krijgen, waardoor extra schade kan ontstaan in die gebieden waar bosaanplant plaats vindt.

Bij iedere veevoederhandel zijn likstenen verkrijgbaar en het verdient aanbeveling, die kwaliteit aan te schaffen, die òók aan schapen worden verstrekt. Likstenen dienen in 't veld daar aangebracht te worden, waar reeën zich gaarne ophouden, op een voor publiek ontoegankelijke plaats en dan niet los op de grond leggen, omdat met name vossen en andere marterachtigen de gewoonte hebben er hun behoefte op te doen, ze worden dan door de reeën niet meer opgenomen. Een afgezaagde boom op ± 1 mtr hoogte en van een beetje omvang of een weidepaal met een dwarsplateau er op kunnen prachtig dienst doen.

Let er op, dat de liksteen wordt vastgezet en er niet afgeduwd kan worden. Daarom is het gemakkelijk, dat er zich bij de in de handel zijnde modellen een gat bevindt ter dikte van een bezemsteel. Veel succes er mee en laat t.z.t. eens wat horen van uw bevindingen.

Zesender

Ballistiek: Verkanten

Velen zullen wel eens hierover hebben gehoord of nog erger, er zelf mee te maken hebben gehad. Het schot zit naar die zijde naar welke men verkant.

Bij een laagshot hoeft men pas bij een verkanten van meer dan 10% op te letten.

Bij het schieten op een afstand van 300 meter en 10° verkanten is de zijdelingse afwijking bij een 7 x 65 R met een kogel 11.5 gr TIG 14.2 centimeter. Bij een 7 x 57 R met een kogel 11.5 gr TIG zelfs 17 centimeter. De rasantste jachtpatroon, de 7 x 66 SE vom Hofe, met 7.8 gr Nosler kogel schiet 8.4 centimeter uit het midden. Vijf graden verkanten geeft een

vermindering van de zijwaartse afwijking van ongeveer de helft van bovenstaande waarden. Bij de jacht in het hooggebergte en op andere plaatsen in het buitenland zijn verre schoten vaak noodzakelijk. Er wordt hier altijd opgelegd geschoten, waarbij men soms toch in een erg verkrampde lichamelijke houding ligt en zo niet merkt dat men verkant.

Sportschutters voorkomen soms dit probleem door een waterpas op hun vizier te leggen.

Voor jagers ontwikkelde de firma Gehman uit Duitsland een waterpas welke handig door de jager zelf op de achterkant van de kijker geklemd of geplakt kan worden.

G.W.B.

Schalenvergroeiing

Bij een onlangs geschoten ree vertoonden de schalen een opmerkelijke groei. Het ree was opgevallen, omdat het zich moeilijk voortbewoog en steeds heimelijker werd. Aan de schalen van alle vier lopers werd een zogenaamde snavel vergroeiing vastgesteld. De lengte van de schalen bedroeg 12 cm. Veranderingen in de groei van de hoof van het ree zijn zeer zeldzaam. Bij moeflons daarentegen komt het veel vaker voor. Van de oorzaak voor deze schalen-

verandering is tot op heden nog weinig bekend; alleen onvolgende slijtage van de hoorn van de hoof op een weke bodem is niet doorslaggevend. In de literatuur vinden we weinig over schalenverandering die op ziekelijke overproductie van hoorn wijzen. In enkele gevallen wordt op een overmatige groei gewezen op grond van hormonale stoornissen.

G.W.B.

Vroegrijp reewild

(uit Wild und Hund van 6 november 1988).

Als vroegrijpste populatie in Europa betitelen wildbiologen het reeënbestand van North York Moors. Het bestand, dat zich in het gebied, waarin zich tot 1964 geen reewild bevond, vormde door

dieren, die van elders binnen kwamen, groeit snel. Tot ongeveer 70% van de vrouwelijke kalveren worden naar verluidt in hun eerste levensjaar met succes beslagen. (Vergelijk Nederlandse ervaringen: zie "Het Reewild", febr. 1988 en mei 1988, resp. 5e jrg. nr. 1 en 2).

H.E.

Mageninhoud van ree en haas

In "De Nederlandse Jager", jrg. 93, nr. 22 van 27 oktober j.l. wijst Ir. J. Poutsma op het gevaar dat het reewild zou bedreigen bij de ver-bouw van z.g. dubbelnul-koolzaad.

In dit verband is het artikel onder bovengenoemde titel in Wild und

Hund van 6 november j.l. van Dr. K. Brüll van belang. Steeds weer wordt melding gemaakt over verliezen aan hazen en reewild na opname van dubbelnul-koolzaad. De uitslagen van magen analyse's uit Hessen en Sleeswijk-Holstein zijn als volgt:

Planten in de maag	16 hazen/Hessen	5 hazen/Sl.-Holstein	25 reeën/Sl. Holstein
Koolzaad	6x (8 tot 18%)	2x (25 tot 81%)	5x (2 tot 60%)
Granen	15x (3 tot 38%)	4x (4 tot 25%)	30x (2 tot 78%)
Grassoorten	49x (1 tot 39%)	15x (5 tot 18%)	32x (3 tot 51%)
Klaver	7x (1 tot 44%)	3x (5 tot 8%)	18x (3 tot 36%)
Kruiden	21x (1 tot 34%)	5x (3 tot 22%)	16x (3 tot 21%)
Hakvruchten	2x (4 tot 15%)		5x (1 tot 29%)
Bladen, twijgen, schors, van bomen en struiken	1x (16%)		19x (1 tot 60%)
Overige	2x (1 tot 3%)	2x (1 tot 11%)	5x (2 tot 7%)

In totaal kon het aandeel van koolzaad slechts bij 3 van 30 onderzochte stuks wild met meer dan 50% aandeel van het voedsel worden bepaald.

Gelijktijdig waren ook grassen, bast of bladeren van bijv. frambozen of

bramen in de maag aanwezig, die het ruwvezel aandeel verhogen. Uit de DDR kwamen berichten, dat gelijke waarnemingen daar op velden wintergranen werden gemaakt, die nog in de herfst met stikstof waren bemest. Onderzoek

uit de Bondsrepubliek toont een overbemesting van de bodem met stikstof aan: daarmee zou een verhoogd aandeel van nitraat in de groene planten kunnen worden bereikt. De onderzoeken dienen in verbinding met bloedparameters en pesticiden-onderzoek te worden voortgezet. aldus Dr. K. Brüll.

H.E.

Vreetschade door reewild

Terreinen die veel dekking aan reewild bieden, zouden hogere schade ondervinden dan andere. Tot deze conclusie is men gekomen na een onderzoek in twee structureel zeer verschillende Zwitserse terreinen. De invloed van een groot aantal levensruimfactoren werden getest bij vreetschade. De enige gemeenschappelijke uitkomst bij beide revieren was: stukken met veel dekking tonen significant hogere vreetschade. Drie andere punten toonden aan: De vreetschade neemt met de grootte van het bosgedeelte af; sterk verontruste stukken schijnen intensievere vreetschade te vertonen en het z.g. exoteneffekt is duidelijk aanwezig. In loofhoutbossen die gezamenlijk een geringere vreetbelasting aantonen, is de den slechts sporadisch aanwezig, maar

verhoudingsgewijs vaker beschadigd.

De verklaring is waarschijnlijk te zoeken in het feit dat dekkingsrijke gebieden moeilijker te bejagen zijn en het grootste gedeelte van het afschot in de beter overzichtelijke delen van het jachtterrein plaats vindt.

G.W.B.

Oostenrijkse "bok van de eeuw"

In het in Oostenrijk verschijnend weekblad "Steyrer Zeitung" van begin augustus j.l. werd een kwart van de voorpagina ingenomen door een foto van een jager met de door hem omgelegde bok.

Ook op een binnenblad werd nog eens uitvoerig bij dit feit stilgestaan. Wat was er aan de hand? Die ochtend was n.l. door de waard Pötzl een zeer kapitale bok geschoten, de sterkste sinds mensenheugenis, in Oberoostenrijk. De weidmannen zijn het er over eens: een geschenk van de Schepping aan de jagers. Dank zij ook een goede "Hege". De bok mag er zijn: het trofeegewicht van deze oneven 8-ender bedraagt 670 gram, een gewicht dat (daar!) alle records slaat. Men noemt hem „de bok van de eeuw". Overigens, ter vergelijking, de in 1985 in Westervelde (Drentbe) geschoten bok woog 679 gram.

Verder is het interessant te lezen, hoeveel aandacht in deze krant geschonken wordt aan de jacht en de daarbij betrokken jagers en het overige natuurgebeuren als visserij en bijenteelt.

H.E.

Mededelingen van de regio's

Regio Overijssel

3, 4, 5 maart 1989,
Reewildtentoonstelling in Café-
Restaurant "Haverkamp",
Stationsstraat 28, Markelo.

Regio Veluwe

17, 18 en 19 maart 1989,
reewildtentoonstelling in het
Aardhuis, waar alle grofwild-
trofeeën van de Veluwe worden
verwacht. Tijdens deze tentoonstel-
ling organiseert de Regio Veluwe
wederom een discussiemiddag
over de keuring van de ingezonden
reewild-geweien. Deze zal plaats
vinden op zaterdag 18 maart vanaf
14.00 uur eveneens op het
Aardhuis.

Na de discussie houdt de Regio
Veluwe haar jaarvergadering in
H.C.R. "Hoog Soeren" te Hoog
Soeren. er zal vergaderd worden
van ± 15.30 uur tot 16.30 uur,
waarna een dialezing over het
grofwildbeheer in het Nationale
Park de Hoge Veluwe volgt.

Regio Gelderse Achterhoek

17, 18 en 19 maart 1989,
Trofeeënshow in de "Exelse Molen"
te Exel bij Lochem.

Regio Limburg

31 maart 1989,
Reewildtentoonstelling in Herberg
"De Troost" te Roggel.

Regio Noord Nederland

Reewildbeheer Noord Nederland
organiseert op 31 maart,

Geheel verzorgde

O.a. 10-daagse
drijfjacht op
antilopen, waaraan
deelname van
minimaal 7 en
maximaal
14 geweren
mogelijk is.

FOTO- EN JACHTREIZEN NAAR AFRIKA

Info: NIMROD TOURS, Postbus 512, 3740 AM BAARN

1 en 2 april 1989 in hotel "De Börken" (Wanders) te Lhee een Reewildtentoonstelling (provincies Drente, Friesland en Groningen).

Bovendien wordt er vrijdagavond 31 maart in hotel "De Börken" om 20.00 uur een discussie-avond gehouden.

Op deze avond zal aandacht worden besteed aan nieuwe biologische en juridische aspecten van reewildbeheereenheden.

Programma

20.00 uur. Opening door de voorzitter van de vereniging "Het Reewild" Jhr. M. de Savornin Lohman .

20.15 uur. Reewildbeheer, gebaseerd op biologische feiten, Ir. J. Poutsma.

20.45 uur. Juridische aspecten van reewildbeheereenheden
dhr. J. J. Meissner, notaris.

21.10 uur. Reewildbeheer in de praktijk, gebaseerd op biologische feiten. Dhr. H. Meijeringh.

Pauze

22.00 uur Naar aanleiding van de voordrachten kunnen vragen aan een forum worden gesteld. In het forum hebben zitting de voorzitter van de Vereniging "Het Reewild", de drie inleiders en Ir. A. de Gelder, S. B. B. Drente.

De openingstijden van de tentoonstelling zijn:
vrijdag 31 maart 19.00-22.00 uur
zaterdag 1 april 10.00-22.00 uur
zondag 2 april 10.00-17.00 uur

Regio West- en Midden Brabant

Op 8 en 9 april a.s. wordt in Chaam de jaarlijkse reewildtentoonstelling georganiseerd in hotel "Bellevue". De opening vindt plaats zaterdag 8 april om 20.00 uur. Tevens talrijke stands op jacht- en natuurgebied, boeken, antiquiteiten, geweren, fotografie, schilderijen, kunst etc.

Regio Utrecht, Gooi- en Vechtplassengebied

14 en 15 april,
Reewildtentoonstelling in
Bosrestaurant "Anna's Hoeve",
Liebergerweg 301,
1223 PW Hilversum,
tel. 035-855526.

Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer

MINISTERIE VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

Bezuidenhoutseweg 73 - Postbus 20401 - 2500 EK Den Haag
Telefoon 070-793911

ADRESSENLIJST

PROVINCIE	DISTRICTS- HOOFDEN FAUNA- AANGELEGENHEDEN	KANTOREN VAN DE CONSULENTEN N.M.F.	
Groningen	C. L. M. v.d. Rakt	Postbus 30027 Engelsekamp 6	9700 RM Groningen Tel.: 050-239111
Friesland	F. Veenstra	Postbus 2003 Tesselschadestr. 7	8901 JA Leeuwarden Tel.: 058-443313
Drenthe	M. A. Roertert Steenbruggen	Postbus 11 Mandemaat 3	9400 AC Assen Tel.: 05920-27911
Overijssel	W. Nab R. Hoeve	Postbus 604 Assendorperdijk 2	8000 AP Zwolle Tel.: 038-210533
Flevoland	J. Eising	Maeslandt 16	8224 AS Lelystad Tel.: 03200-30574
Gelderland	H. Bardeel T. A. M. Dikker	Postbus 9079 Rosendaalsestr. 64	6800 ED Arnhem Tel.: 085-579111
Utrecht	G. Kreton	Museumlaan 2	3581 HK Utrecht Tel.: 030-520834
Noord-Holland	A. W. Kamminga J. Eising	Postbus 3005 Linnenslaan 2	2001 DA Haarlem Tel.: 023-186160
Zuid-Holland	J. Verhulst J. Woudstra	Postbus 30119	2500 GC Den Haag Tel.: 070-624611
Zeeland	P. C. Remijnse	Westsingel 58	4461 DM Goes Tel.: 01100-37911
Noord-Brabant	G. A. J. M. Schram L. C. Wijlaars	Postbus 1180 Prof. Cobbenhagen- laan 225	5037 DB Tillburg Tel.: 013-678755
Limburg	W. van Loenen	Postbus 103 Lindanusstraat 123	6040 AC Roermond Tel.: 04750-34251

Hotel Restaurant *Bakker*

De plaats voor jager en hond
Ontmoetingscentrum van „Het Reewild”

Tel. 05752-1312

* **WAPENS** in de betere merken.

* **JACHTKLEDING** in loden, katoen en wol, o.a.: knickerbockers en kousen, hoeden petten, laarzen, truien, vesten en jagersjassen.

* **LECTUUR**, wildlokkers, lichtbuksen, gehoorbeschermers, serviesgoed, kijkers, patroontassen, messen.

Specialist voor reparatie en het monteren van richtkijkers.

VOOR JACHT EN SCHIETSPOORT

WAPEN- EN SPORHANDEL

steeds doeltreffend!

Zutphenseweg 9, 7251 DG Vorden
Telefoon 05752-1272

nationaal jachtschietcentrum "berkenhorst"

clubhuis/baanbeheerder: j. van rhee
stakenbergweg 60 - 8075 ra elspeet - tel. 05779-1332

Het Nationaal Schietcentrum "Berkenhorst" is het centrum waar de jager zich thuis voelt.

Wij kunnen u bieden:

- skeet
- jachtparcours
- 100 en 50 meter kogelbaan
- lopend-varkens baan

Wij zijn geopend:

Kleiduiven - woensdag van 14 tot 17 uur
zaterdag van 11 tot 17 uur

Kogelbaan - na afspraak iedere dag (niet op zondagen)

Deskundige hulp bij het inschieten van uw jachtbuks.

Graag tot ziens op Berkenhorst.

Jaap en Bea van Rhee